

ภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมสมัยรัตนโกสินทร์

ความหมายของคำว่า **ภูมิปัญญา** และคำที่เกี่ยวข้อง

ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ภูมิปัญญา (Wisdom) หมายถึง พื้นความรู้ความสามารถ นอกจากนี้ ยังมีคำที่เกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาหลากหลาย อาทิเช่นภูมิปัญญาไทย ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน ผู้ทรงคุณภูมิปัญญาไทย และ ปราชญ์ชาวบ้าน เป็นต้น

ภูมิปัญญาไทย หมายถึง ความรู้ ความสามารถ วิธีการ ผลงานที่คนไทยได้ศึกษา เก็บรวบรวมความรู้ และจัดเป็นองค์ความรู้ ปรับปรุง พัฒนา ถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนเกิดผลดีงาม มีคุณค่า มีประโยชน์ นำไปแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตของคนไทยได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย

ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งที่แสดงความรู้

ความคิด และการกระทำของบรรพบุรุษของเรา เพื่อที่จะดำรงชีวิตรอดอย่างมีความสุข

ดังนั้น การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงต้องศึกษาควบคู่ไปกับวัฒนธรรมพื้นบ้าน เพราะเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้อง สอดคล้องสัมพันธ์กัน ในขณะเดียวกัน การศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้านก็จะต้องเกี่ยวข้องกับงานที่ทำได้ง่าย ๆ คือ งานทำด้วยมือหรืองานหัตถกรรม และศิลปกรรมพื้นบ้าน

ผู้ทรงภูมิปัญญาไทย หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน แล้วนำภูมิปัญญานั้นไปใช้ ประโยชน์เพื่อดำรงชีวิตได้สำเร็จ มีผลงานดีเด่น ได้รับการยกย่องเป็นผู้เชี่ยวชาญสามารถถ่ายทอดเชื่อมโยง ภูมิปัญญาแต่ละสาขาให้แพร่หลาย

ปราชญ์ชาวบ้าน หมายถึง บุคคลที่เป็นเจ้าของภูมิปัญญาชาวบ้าน และนำภูมิปัญญาไปใช้ประโยชน์ในการ ดำรงชีวิตจนประสบความสำเร็จ สามารถถ่ายทอดเชื่อมโยงคุณค่าของอดีตกับปัจจุบันได้เหมาะสม

ประเภทของภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาไทย แบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ ชาติ และระดับท้องถิ่น

- 1. ภูมิปัญญาระดับชาติ** เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนาสังคมไทยให้รอดพ้นจากวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ในอดีต เช่น การกอบกู้เอกราชโดยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และการเสียแผ่นดินบางส่วนของประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อรักษาเอกราชชาติไทย ทำให้ประเทศไทยไม่ตกเป็นเมืองขึ้นของชาติตะวันตกในยุคล่าอาณานิคม หรือจักรวรรดินิยม
- 2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือภูมิปัญญาชาวบ้าน** คือสิ่งที่แสดงความรู้ ความคิดและการกระทำของบรรพบุรุษของเรา เพื่อที่จะดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

ลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

- 1. ภูมิปัญญาไทย** เป็นเรื่องใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

2. ภูมิปัญญาไทย แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ
3. ภูมิปัญญาไทย เป็นองค์รวมหรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต
4. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของ การแก้ไขปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้ เพื่อคงความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม
5. ภูมิปัญญา เป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
6. ภูมิปัญญาไทยมีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
7. ภูมิปัญญาไทยมีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในพัฒนาการทางสังคมตลอดเวลา

คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย

คุณสมบัติของผู้ทรงภูมิปัญญาไทย สรุปได้ดังนี้

1. เป็นผู้มีคุณธรรม ได้รับการยอมรับจากบุคคลทั่วไป มีความรู้ความสามารถทั้งด้านวิชาชีพ การพัฒนาท้องถิ่น และเป็นผู้ใช้หลักธรรมคำสั่งสอนทางศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการดำรงชีวิต
2. ขยันหมั่นเพียร ใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ ได้ลงมือทดลองทำตามสิ่งที่ได้ศึกษา จนประสบความสำเร็จ เชี่ยวชาญเฉพาะด้าน แนะนำนวัตกรรมใหม่ ๆ ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่น ชัดเจน ไปปรับปรุงใช้ในชุมชนสังคมอยู่เสมอ
3. เป็นผู้นำท้องถิ่น คนในสังคมให้การยอมรับยกย่องนับถือ ช่วยเหลือผู้อื่นเป็นอย่างดี สนใจแก้ไขปัญหาท้องถิ่น หาทางช่วยเหลือผู้อื่นได้อย่างดี
4. เป็นนักปกครองและประสานประโยชน์ของท้องถิ่น ทำให้คนในท้องถิ่นเกิดความรัก ความเข้าใจ ความเห็นอกเห็นใจ และมีความสามัคคี ซึ่งจะทำให้ท้องถิ่นหรือสังคมมีความเจริญ มีคุณภาพชีวิตที่ดี ส่งผลให้คนในท้องถิ่นผลิตผลงานที่มีคุณค่า และเป็นที่ยอมรับ
5. มีความสามารถในการถ่ายทอดความรู้ เป็นวิทยากรรับเชิญไปภายนอก หรือมีประชาชนเข้ามาชมผลงาน และถ่ายทอดความรู้ให้เข้าใจเป็นอย่างดี
6. เป็นผู้มีความรอบรู้ เชี่ยวชาญ ได้รับการยกย่อง สามารถสร้างผลงานใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อสังคม จนได้รับการยอมรับจากสาธารณชน

สาขาภูมิปัญญาไทย

การกำหนดสาขาภูมิปัญญาไทย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และหลักเกณฑ์ต่าง ๆ โดยภาพรวมภูมิปัญญาไทยสามารถแบ่งได้เป็น 10 สาขา ดังนี้

1. สาขาเกษตร
2. สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม
3. สาขาแพทย์แผนไทย

4. สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
5. สาขาภาษาและวรรณกรรม
6. สาขาศิลปกรรม
7. ศาสนาและประเพณี
8. สาขาการจัดการองค์กร
9. สาขาสวัสดิการ
10. สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน

ความสำคัญของภูมิปัญญาไทย

คุณค่าของภูมิปัญญาไทยสืบทอดมาอย่างต่อเนื่องจากบรรพบุรุษที่ได้สร้างความเป็นปึกแผ่นมั่นคง ให้ชาติบ้านเมือง มีการดำรงชีวิตที่อยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข ทำให้คนในชาติเกิดความรักและความภาคภูมิใจ เพื่อสืบสานไปสู่อนาคต สรุปลความสำคัญได้ดังนี้

1. สร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศ ตั้งแต่สมัยสุโขทัย จนถึงปัจจุบัน
2. สร้างความภาคภูมิใจ และเกียรติภูมิศักดิ์ศรีของความเป็นไทย

มวยไทย มีชื่อเสียงไปทั่วโลก ปัจจุบันมีค่ายมวยอยู่ในหลายประเทศทั่วโลก

ภาษาและวรรณกรรม ไทยมีภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นของตนเอง วรรณกรรมเป็นที่รู้จักมีการแปลเป็นภาษาต่างประเทศ ศูนย์ถ่วงเป็นนักปราชญ์ทางวรรณกรรมบุคคลหนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากองค์การศึกษา วิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งประชาชาติ (ยูเนสโก) เป็นกวีเอกของโลก

อาหารไทย เป็นอาหารที่ชาวต่างชาติชื่นชอบและรู้จักกันแพร่หลาย อาทิเช่น ต้มยำกุ้ง ต้มข่าไก่ เป็นต้น

สมุนไพรไทย เป็นที่รู้จักและยอมรับจากนานาประเทศ จนบาง ประเทศนำสมุนไพรไทยไปจดเป็นลิขสิทธิ์ของตนเอง

3. การนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้กับวิถีชีวิตอย่างเหมาะสม ทำให้รู้จักพึ่งพาอาศัยกัน ให้อภัยกัน

4. การนำธรรมชาติมาใช้ในการดำรงชีวิต เช่น อาหารไทย มักเป็นอาหาร หวาน มันมีกะทิเป็นส่วนประกอบ หากรับประทานมากก็จะทำให้เกิดท้องอืดได้ ดังนั้น จึงมีการนำพืชสมุนไพร เช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด มาใส่เพื่อช่วยแก้ปัญหาดังกล่าว

5. การพัฒนาชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย

ในยุคสมัย ได้มีการพัฒนาไปตามสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปตัวอย่างเช่น คนในสมัยก่อนใช้เรือพาย เป็นพาหนะในการเดินทางแต่ปัจจุบันมีการพัฒนามาเป็นเรือที่ใช้เครื่องยนต์แทนทำให้การเดินทางรวดเร็วยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังได้มีการพัฒนาการเดินทางให้หลากหลายวิธีมาก เช่นรถยนต์ เครื่องบิน รถไฟใต้ดิน เป็นต้น

ภูมิปัญญาไทยกับปัจจัยสี่

1. ภูมิปัญญาไทยด้านอาหารเครื่องดื่มน้ำ (อาหาร)
2. ภูมิปัญญาไทยด้านการแต่งกาย (เครื่องนุ่งห่ม)
3. ภูมิปัญญาไทยด้านที่อยู่อาศัย (ที่อยู่อาศัย)
4. ภูมิปัญญาไทยด้านสุขภาพอนามัย (ยารักษาโรค)

ภูมิปัญญาไทยด้านอาหาร เครื่องดื่ม

สังคมไทยมีความอุดมสมบูรณ์ บรรพบุรุษได้จัดรูปแบบอาหาร ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศ และสภาพของสังคมในแต่ละภาค ซึ่งมีสรรพคุณช่วยให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำงาน ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ร่างกายแข็งแรง ห่างไกลโรคร้ายไข้เจ็บ

1. ภาคกลาง อาหารของงภาคกลางเช่น น้ำพริกปลาทุ แกงเลียง ต้มโคล้ง ต้มส้ม เป็นต้น
น้ำพริกปลาทุ   แกงเลียง   ต้มโคล้งกุ้งสด   ต้มส้ม
2. ภาคเหนือ เช่น น้ำพริกอ่อน ขนมหจิมน้ำเงี้ยว ข้าวซอย แคบหมู ใส่อั่ว แกงโสะ เป็นต้น
น้ำพริกอ่อน   ขนมหจิมน้ำเงี้ยว   ข้าวซอย   แคบหมู
3. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) เช่น ส้มตำ ปลาแร่ น้ำตก ลาบ ก้อย ซุบหน่อไม้ ข้าวเหนียว เป็นต้น
ส้มตำ   ลาบ ก้อย   ไก่ย่าง น้ำตก   ซุบหน่อไม้
4. ภาคใต้ เช่น ข้าวขำ แกงไตปลา แกงเหลือง ผัดสะตอ เป็นต้น
ข้าวขำ   แกงไตปลา   แกงเหลือง   ผัดสะตอ

ด้านขนมไทย เป็นภูมิปัญญาไทย โดยคำว่า “ขนม” มาจากคำว่า “ข้าวหนม”

ข้าวหนม เป็นข้าวผสมกับน้ำอ้อยหรือน้ำตาล คำว่า “หนม” แปลว่า หวาน เมื่อรวมคำแล้ว ข้าวหนม จึงหมายถึงข้าวหวาน ต่อมาเสียงสั้นลงเป็น “ขนม”

ขนมไทย ในสมัยโบราณ มีส่วนผสมมาจากแป้งและน้ำตาล ต่อมา ในสมัยพระสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงเริ่มมีการทำขนมที่มีส่วนผสมของไข่ เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เป็นต้น และในปัจจุบันได้มีการประยุกต์ ดัดแปลงจนทำให้มีขนมไทยหลายหลายชนิด

ผลไม้ มีตลอดทั้งปี ทานได้ทุกฤดูกาล

สมุนไพร สมุนไพรของไทยหลายหลากชนิดสามารถนำมาทำเป็นเครื่องดื่มน้ำได้ เช่น ใบเตย ตะไคร้ มะตูม กระเจี๊ยบ ขิง ดอกคำฝอย เป็นต้น ซึ่งแต่ละชนิดจะให้สรรพคุณแตกต่างกันไป อาทิเช่น น้ำขิง ช่วยขับลม น้ำกระเจี๊ยบช่วยขับปัสสาวะ น้ำมะตูมทำให้เจริญอาหาร และบำรุงธาตุ เป็นต้น

ปัจจุบันมีผู้นิยมดื่มน้ำสมุนไพรกันมาก เพราะทำให้สุขภาพดี และมีราคาถูก ถ้านักศึกษาสนใจสรรพคุณ

ของสมุนไพรอื่น ๆ หาได้จากหนังสือความรู้ด้านสมุนไพรที่มีอยู่มากมายและหลากหลาย นอกจากนี้ อาจค้นคว้าเพิ่มเติมได้จากอินเทอร์เน็ต

ภูมิปัญญาไทยด้านการแต่งกาย

บรรพบุรุษไทยได้สั่งสมภูมิปัญญาจากกระบวนการเรียนรู้ ทดลองพัฒนาจากธรรมชาติจนสามารถผลิตเส้นใยผ้า อุปกรณ์การทอผ้า ตลอดจนการย้อมผ้าให้มีสีสันที่สวยงามจากผลิตภัณฑ์ ธรรมชาติ จนกลายเป็นเครื่องแต่งกายที่มีคุณค่ามาจนถึงปัจจุบัน เช่น

ต้นคราม	ให้สีฟ้าอ่อน หรือสีคราม
จี๋ครั่ง	ให้สีแดง
แก่นขนุน	ให้สีเหลือง ถึงเหลืองอมน้ำตาล
ลูกมะเกลือ	ให้สีเทา น้ำตาล จนถึงดำ
ยอป่า	ให้สีแดง
เข	ให้สีเหลือง

ภูมิปัญญาไทยด้านที่อยู่อาศัย

บ้าน คือ ที่อยู่อาศัย ซึ่งนับเป็นความจำเป็นต่อการดำเนินชีวิต การสร้างที่อยู่อาศัยของไทย มีรูปแบบที่หลากหลายตามสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น การสร้างบ้านจะสะท้อนให้เห็นถึงชีวิตของคนในท้องถิ่น สภาพสังคม เศรษฐกิจ คติความเชื่อของผู้สร้าง แม้ว่าที่อยู่อาศัยของคนไทยทั้ง 4 ภาค จะไม่เหมือนกัน ตัวอย่างเช่น ที่อยู่อาศัยของคนภาคกลาง ส่วนใหญ่จะเป็นบ้านยกพื้นสูงใต้ถุนโล่ง มีหน้าต่าง และช่องลมจำนวนมากเพื่อรับลม คลายความร้อน ส่วนหลังคาเป็นรูปจั่ว เพื่อปกป้องความร้อนจากดวงอาทิตย์ และให้ฝนไหลลงสู่พื้นได้รวดเร็วขึ้น และเก็บน้ำฝนไว้ใช้ดื่มกิน ความแตกต่างของบ้านสี่ภาค แตกต่างและมีลักษณะดังนี้

1. บ้านเรือนภาคกลาง

แบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ

- เรือนเครื่องผูกเป็นเรือนที่ใช้วัสดุก่อสร้างจากธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ จาก หญ้าคา ยึดโครงด้วยตอกหรือเส้นหวาย ซึ่งมีอายุใช้งานไม่มากนัก
  - เรือนเครื่องสับ สร้างด้วยวัสดุไม้เนื้อแข็งยึดโครงด้วยการเข้าเดือย บางส่วน บางส่วนอาจยึดด้วยโลหะ
- ลักษณะ โครงสร้างและสิ่งแวดล้อมของการปลูกเรือนไทยภาคกลาง

1. มักเป็นชุมชนที่อยู่ริมน้ำและที่ราบ บ้านมีลักษณะใต้ถุนสูงเพื่อป้องกันน้ำท่วม
2. หลังคาจั่วสูง ชายคายื่นยาว เพื่อบรรเทาอากาศร้อน ทำให้เย็นสบาย

3. วัสดุที่ใช้มุงหลังคา ใช้หญ้าคา จาก ไม้ กระเบื้องดินเผา เพื่อกันความร้อน
4. ลักษณะบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกัน เป็นครอบครัวใหญ่

2. บ้านเรือนภาคเหนือ

เนื่องจากภาคเหนือมีอากาศหนาวเย็นการปลูกบ้านจึงต้องใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดความอบอุ่นและความเชื่อดังนี้

1. เพราะอากาศหนาวเย็น การปลูกเรือน จะวางตัวเรือนขวางตะวัน หันด้านกว้างที่เป็นจั่วในแนวเหนือ-ใต้ เพื่อให้บ้านได้รับแสงแดดเพื่อความอบอุ่น
2. ความเชื่อผีบรรพบุรุษ จึงมีการแบ่งพื้นที่เรือนส่วนใน (ห้องนอน) ตั้งหิ้งบูชาผีปู่ย่าและห้ามไม่ให้บุคคลภายนอกเข้า
3. คนภายนอกเข้าออกได้เฉพาะส่วนนอกได้เฉพาะส่วนนอก เช่น ชานครัว เพราะถ้าละเมิดถือว่าเป็นการผิดผี

3. บ้านเรือนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เนื่องจากภาคเหนือมีอากาศหนาวเย็น การปลูกบ้านจึงต้องใช้ภูมิปัญญาเพื่อให้เกิดความอบอุ่นและความเชื่อดังนี้

1. ทำเลที่ตั้งของบ้านที่แตกต่างกัน เช่น ที่ราบลุ่ม ที่ดอน ใกล้เคียงทะเล หรือบางแห่งใกล้แหล่งน้ำบางพื้นที่แห้งแล้ง การปลูกเรือนจึงมีหลายตามพื้นที่ที่สร้างบ้านและประโยชน์การใช้สอย
2. ความเชื่อ เช่น ห้ามถมหรือปลูกเรือนทับบ่อน้ำที่ขุดไว้เช่นใช้ร่วมกันห้ามปลูก เรือนทับตอไม้หรือปลูกเรือนคร่อมจอมปลวก ทับหนองน้ำเพราะจะนำความล่มจมมาสู่เจ้าของเรือน

4. บ้านเรือนภาคใต้

เนื่องจากภาคใต้มีฝนตกชุก ทำให้ดินทรุดตัวง่าย ลักษณะบ้านจึงเป็นดังนี้

1. ภาคใต้ลักษณะอากาศมีฝนตกชุก มีลมและลมแรงตลอดปี บ้านเรือนจึงมักมีหลังคา ตีลาดชันเป็นการลดการปะทะของแรงลม เมื่อฝนตกจะทำให้น้ำไหลได้เร็วขึ้นจะทำให้หลังคาแห้งไวด้วย
2. ฝาเรือนเป็น ไม้กระดานตีเกล็ดในแนวนอน เพื่อลดแรงดันของลม
3. เป็นเรือนใต้ถุนสูงเสาบ้านไม่ฝังลงดินเพราะดินทรุดง่ายจึงใช้วิธีหล่อซีเมนต์ เป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดโตกว่าเสาปกติความสูงประมาณ 3 ฟุตเพื่อวางเสาเรียกว่า "ดินเสา" นอกจากนี้ยังป้องกันปลวกและเชื้อราด้วย
4. ลักษณะพิเศษ เรือนภาคใต้สามารถเคลื่อนย้ายไปปลูกในพื้นที่อื่นๆ ได้โดย ไม่ต้องรื้อ หรือถอดส่วนประกอบของเรือนออก

ภูมิปัญญาไทยด้านสุขภาพ

ประวัติการแพทย์แผนไทย พอสรุปเป็นลำดับ ได้ดังนี้

- สมัยอยุธยา การแพทย์แผนไทยเริ่มในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช โดยมีการรวบรวมตำรับยาขึ้นเป็นครั้งแรก
- สมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มตั้งแต่รัชกาลที่ 1 พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงให้มี

การรวบรวมและ จารึกตำรายา ตำราการนวดตามศาสตร์ยา มีรูปถ่ายตัดตนในบริเวณวัด

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย มีพระบรมราชโองการให้ผู้มีความรู้เรื่องสรรพคุณยา และผู้ชำนาญการ รักษาโรค และผู้มีตำรายาเข้ามาถวาย โดยให้หมอลหลวงพิจารณาคัดเลือก

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดให้มีการจัดตั้ง โรงเรียนแพทย์แผนโบราณแห่งแรก คือ โรงเรียนแพทย์แผนโบราณวัดโพธิ์

แนวทางการปฏิบัติ ภูมิปัญญา ภูมิปัญญาด้านสุขอนามัย มีอยู่ 3 แนวทาง คือ

1. ภูมิปัญญาด้านเภสัช
2. ภูมิปัญญาด้านเวชกรรมไทย
3. ภูมิปัญญาด้านการนวดแผนโบราณ

ภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับความคิดและความเชื่อ

สังคมไทยมีความเชื่อในเรื่องของกฎแห่งกรรม จากหลักคำสอนทางศาสนาเชื่อหลักการเวียนว่ายตายเกิด อิทธิของดวงดาว จักรราศี แม้ว่าในสังคมยุคใหม่จะเชื่อในเรื่องวิทยาศาสตร์มากขึ้น แต่ความเชื่อเก่า ๆ ก็ยังมีอิทธิพลของอยู่ ซึ่งสังคมไทยมีความเชื่ออยู่ 3 เรื่อง คือ

1. ความคิด ความเชื่อเกี่ยวกับวันเกิด

คนไทยมีความเชื่อ วัน เดือน ปีเกิด เวลาตกฟาก มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของคน ดังนี้
 คนเกิดวันอาทิตย์ มีรียามธาตุราชสีห์ คือ มีความเป็นใหญ่ เข้มแข็ง รักความเป็นอิสระ รักเกียรติยศ ศักดิ์ศรี
 คนเกิดวันจันทร์ ได้รับอิทธิพลจากดวงจันทร์ มีลักษณะนิ่มนวล อ่อนหวาน ใจเย็น มีเสน่ห์ อารมณ์อ่อนไหว
 คนเกิดวันอังคาร มีความกล้าหาญ เข้มแข็ง เด็ดเดี่ยว ชอบต่อสู้
 คนเกิดวันพุธ เชื่องช้า ความจำดี อยู่ในโอวาท สุภาพ ช่างคิด
 คนเกิดวันพฤหัสบดี ชอบศึกษาหาความรู้ เฉลียวฉลาด มีเมตตา โอบอ้อมอารี
 คนเกิดวันศุกร์ เป็นคนรักสงบ รักหมู่คณะ ชอบความรื่นเริง ความสวยงาม รักศิลปะ
 คนเกิดวันเสาร์ เป็นคนอดทน รักสันโดษ ช่างสังเกต ระมัดระวัง เป็นต้น

2. ความคิดเชื่อเรื่องการตั้งชื่อ

โดยทั่วไปมักนำวัน เดือน ปี เวลาตกฟากไปผูกดวงชะตาและตั้งชื่อ และนำไปให้พระภิกษุที่มีความรู้ตั้งชื่อให้ เพราะเชื่อว่าชื่อมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ชื่อที่ดีไม่มีลักษณะกาลกิณี จะทำให้มีชีวิตที่ดี ตรงกันข้าม ถ้าชื่อไม่เป็นมงคลกับวันเดือนปีเกิด จะทำให้ชีวิตมีอุปสรรค หรือพบกับความอัปมงคล

3. ความเชื่อเรื่องต้นไม้มงคล

ประเทศไทยมีต้นไม้หลายชนิดที่มีชื่อและความหมายเป็นมงคล คนไทยส่วนใหญ่จึงมีความเชื่อว่า ถ้านำมาปลูกไว้ในบริเวณบ้านจะเกิดความเป็นสิริมงคล ตัวอย่างเช่น

ต้นขุ่น หมายถึง หนุนให้ดีขึ้น สนับสนุนให้เจริญก้าวหน้า
 ต้นทองเหลือง หมายถึง การมีเงินทอง มีความร่ำรวย
 ต้นไผ่สีสุก หมายถึง ความสุขความเจริญ ปราศจากความทุกข์
 ต้นสัก หมายถึง ความมีเกียรติ มียศถาบรรดาศักดิ์
 ต้นราชพฤกษ์ หมายถึง ความยิ่งใหญ่ การมีอำนาจาณา

กระบวนการถ่ายทอดภูมิปัญญาไทย

เนื่องจากภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นต่างมีความสัมพันธ์และมีความเชื่อมโยงกันลักษณะการถ่ายทอดจึงมีลักษณะดังนี้

1. การถ่ายทอดด้วยวิธีการผ่านทางกิจกรรมอย่างง่าย ๆ เช่น การละเล่น การเล่านิทาน การทนายปรีชา ซึ่งมักเป็นวิธีที่ใช้เด็ก มักมุ่งเน้นในเรื่องของจริยธรรม
2. วิธีการบอกเล่าหรือเล่าผ่านทางพิธีกรรมต่าง ๆ เช่น พิธีกรรมทางศาสนา พิธีการแต่งงาน พิธีกรรมขนบธรรมเนียมของท้องถิ่นต่าง ๆ หรือการลงมือประกอบอาชีพตามแบบอย่างบรรพบุรุษ
3. การถ่ายทอดในรูปแบบของการบันเทิง เป็นการสอดแทรกในเนื้อหา คำร้องของการแสดงต่าง ๆ เช่น ลิเก โนรา หนังตะลุง หมอรำ ซึ่งมักกล่าวถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ธรรมเนียม ประเพณี คติคำสอน อาชีพจารีตประเพณี เป็นต้น
4. การถ่ายทอดเป็นลายลักษณ์อักษร ในอดีตมีการจาร โลงบนใบลาน และเขียนลงในสมุดข่อย ส่วนในยุคปัจจุบันจะถ่ายทอดผ่านทางสื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ

การส่งเสริมภูมิปัญญาไทย

สรุปได้ดังนี้

1. ให้ความยกย่องครูภูมิปัญญาไทย
  2. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาของชุมชน เช่น พิพิธภัณฑ์ควายไทย จังหวัดสุพรรณบุรี และพิพิธภัณฑ์พื้นบ้านจำทวีจังหวัดพิษณุโลก
  3. จัดตั้งศูนย์แลกเปลี่ยนการเรียนรู้ และเป็นที่ถ่ายทอดความรู้ของผู้ทรงภูมิปัญญา
  4. จัดตั้งกองทุนส่งเสริมภูมิปัญญาไทย ทั้งภาครัฐและเอกชน
  5. ให้ความคุ้มครองลิขสิทธิ์ภูมิปัญญาไทย เพื่อเป็นการพิทักษ์ผลประโยชน์ของชาติ
  6. จัดตั้งสถาบันเกี่ยวกับภูมิปัญญาไทย ให้ภูมิปัญญาไทยเป็นสถาบันของชาติ เพื่อทำหน้าที่ประสานงานและเผยแพร่ภูมิปัญญาไทย ให้บุคคลทั่วไปได้มีความรู้
  7. ยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทรงภูมิปัญญาทั้งระดับชาติและระดับโลก
- ระดับชาติ ประกาศการขอยกย่องเชิดชูเกียรติ เช่น ศิลปินแห่งชาติ คนดีศรีสังคม บุคคลตัวอย่าง ในสาขาอาชีพต่างๆ

เป็นต้นนายเปลื้อง ฉายรัศมี ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปการแสดง(ดนตรีพื้นบ้าน) ศาสตราจารย์ ดร.ระวี ภาวิไลย์ ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ (ของประเทศไทย)

ระดับโลก โดยองค์การศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (ยูเนสโก) ได้ประกาศยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินชาวไทย ให้เป็นผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรม เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2505 จนถึงปัจจุบัน ดังนี้

- กรมพระยาดำรงราชานุภาพ (2505)
- เจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ (2506)
- พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย (2511)
- พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (2524)
- สุนทรภู่ (2529)
- พระยาอนุমানราชชน (2531)
- กรมพระปรมาธิบดีชิโนรส (2533)
- กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ (2534)
- พระมหิดลลาธิเบศร อุดลยเดชวิกรมพระบรมราชชนก (2535)
- สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี (2543)
- กุหลาบสายประดิษฐ์ (2548)
- พระธรรมโกศาจารย์พุทธทาสภิกขุ (2549)

วัฒนธรรมไทย

สังคมไทยเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ซึ่งสั่งสมมาเป็นเวลานานนับพันปี สะท้อนให้เห็นวิถีความเป็นไทย ซึ่งเป็นมรดกของบรรพบุรุษจนกลายเป็นเอกลักษณ์ของไทย ที่มีคุณค่าควรยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติสืบต่อกัน มาช้านาน และเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นชาติไทย

ความเป็นมาของวัฒนธรรมไทย

ชาติไทยเป็นชาติที่มีวัฒนธรรมอันดีงามแต่โบราณ โดยมีที่มาดังนี้

1. วัฒนธรรมไทยที่เรามีการปฏิบัติกันอยู่ ส่วนหนึ่งเป็นของคนรุ่นก่อนๆ หรือบรรพบุรุษของเราได้ถ่ายทอดมายัง อนุชนรุ่นหลัง
2. จากการที่เราได้ติดต่อกับชาติอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย ชนชาติที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย ก็มอญ ขอม อินเดีย จีน และชาติตะวันตก สำหรับมอญ และขอม 2 ชาตินี้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย สิ่งใดมีประโยชน์ก็นำมาดัดแปลง เป็นวัฒนธรรมไทย

ลักษณะของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมไทยได้รับการพัฒนามาโดยลำดับ อันเนื่องมาจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมทางสังคม และสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ และความสามารถของสังคมไทย จึงก่อให้เกิดการสร้างสรรคค์หล่อรวมกันเป็นวัฒนธรรม ซึ่งลักษณะเฉพาะเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเด่นๆ หลายอย่างดังนี้

1. **การมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ** สังคมไทยรับเอาพระพุทธศาสนาเป็นที่นับถือของชาวไทย มาตั้งแต่ก่อนสุโขทัย คนไทยส่วนใหญ่ นับถือพระพุทธศาสนาถึง 95 % หลักคำสอนสำคัญของพุทธศาสนาที่สำคัญคือ สอนให้ละเว้นความชั่ว ทำความดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์วิถีชีวิตของคนไทยจะมีพุทธศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้อง เสมอ เช่น การบวช การแต่งงาน การทำบุญขึ้นบ้านใหม่

2. **การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข** สังคมไทยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสืบต่อกันมาแต่โบราณ จนถึงปัจจุบัน จะเห็นได้จากการถวายความจงรักภักดีในวาระต่างๆ แสดงถึงความยึดมั่นในพระองค์ ซึ่งช่วยเสริมสร้างให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความสำคัญต่อสังคมเป็นอย่างมาก

3. **อักษรไทยและภาษาไทย** สังคมไทยมีอักษรใช้มา นานตั้งแต่สมัยสุโขทัยโดยได้รับอิทธิพลจากขอม และได้รับการพัฒนาโดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นเอกลักษณ์ที่น่าภูมิใจเพราะ ภาษาถือว่าเป็นอารยธรรมขั้นสูง

4. **ประเพณีไทย** เป็นสิ่งแสดงถึงวิถีชีวิตของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบัน ซึ่งส่วนมากเกี่ยวข้องกับ พระพุทธ ศาสนา อาจมีคติลัทธิศาสนาอื่นผสมอยู่ด้วย ซึ่งสืบเนื่องมาแต่โบราณ ประเพณีที่นำมาปฏิบัติกันเช่น ประเพณีการบวช ประเพณีการแต่งงาน

5. **วัฒนธรรมที่เป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต** อันได้แก่ปัจจัยสี่ คือเครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย อาหาร ยารักษาโรค

5.1 เครื่องนุ่งห่มและการแต่งกายของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัย มีการรับวัฒนธรรมการแต่งกายชาวตะวันตกมาใช้มากขึ้น ตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น ส่วนการแต่งกายของผู้ชายมีง่ายๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ส่วนผู้หญิงจะเป็นไปตามสมัยนิยม

5.2 ที่อยู่อาศัยเรือนไทยเหมาะกับสภาพธรรมชาติของสังคม มีลักษณะได้ถูกสูงไม่มีห้องมากนักรับลมเย็นได้ตลอดเวลา ป้องกันแดดฝนได้ดี ปัจจุบันมีคนนิยมปลูกเรือนไทยน้อยเพราะราคาสูง จึงสนใจบ้านแบบตะวันตกมากกว่า

5.3 อาหารไทยสมัยก่อนมีลักษณะต่าง ๆ เช่นน้ำพริก ปลา ร้า ปลา ส้ม แกงเลียง รับประทาน 3 มื้อ ปัจจุบันคนไทย มักแสวงหาอาหารแปลกๆ ชอบนำอาหารต่างชาติมาปรุงรับประทาน

5.4 คนไทยยังนิยมการรักษาโรคลักซ์ไ้เจ็บตามโบราณ ถ้าไม่ใช้ยาแผนโบราณก็จะไปซื้อยาที่ร้านค้าตามคำ แนะนำของคนใช้ยา ทำให้สุขภาพพลานามัยไม่ค่อยดี ปัจจุบันคนไทยนิยมรักษาโรคลักซ์ไ้เจ็บตามสถาน พยาบาลมากขึ้น

6. ศิลปกรรมไทย เป็นวัฒนธรรมที่เกิดจากการเพียรพยายามของมนุษย์ ในการปรุงแต่งชีวิตความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ทำสิ่งแวดล้อมที่อยู่อาศัยสวยงาม รวมทั้งเป็นอาหารใจด้วยวัฒนธรรมในด้านศิลปกรรมมีดังนี้
วรรณกรรม เป็นศิลปะการที่แสดงออกในรูปของตัวหนังสือ การแต่งความเป็นเรื่องราว ทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกทางอารมณ์แต่ก็แฝงไว้ด้วยคติเตือนใจ

ดนตรี เป็นศิลปะเกี่ยวกับการบรรเลงให้เกิดเสียงไพเราะ สิ่งที่ใช้บรรเลง ดิด สี ดี เป่า อาจแยกเป็น วงปี่พาทย์ วงเครื่องสาย มโหรี ส่วนดนตรีสากลเริ่มเข้ามาเมื่อรัชสมัยรัชกาลที่ 3 การบรรเลงแตรวงเริ่มสมัยรัชกาลที่ 4 ดนตรีสากลที่เห็นชัดในปัจจุบัน เช่น แตรวง และโยชวาทิต เป็นต้น

จิตรกรรม เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับการวาดเขียน ระบายสี ให้เกิดเป็นภาพ หรือลวดลายจิตรกรรมไทยนิยมไม่มีแรเงา เป็นภาพแบน ๆ ศิลปะคล้าย ๆ ของอินเดีย ดังจะพบได้จากผนัง โบสถ์ มักเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา

ประติมากรรม เป็นงานสร้างสรรค์เกี่ยวกับการปั้น แกะสลัก หล่อ ทูบ ดี เคาะให้เกิด รูปร่าง ได้แก่ พระพุทธรูป ปติมากรรมเพื่อการตกแต่ง ได้แก่ช่อฟ้า บั้วปลายเสา

สถาปัตยกรรม เป็นศิลปะการออกแบบก่อสร้าง เช่น ปราสาทราชวัง วัด โบสถ์ วิหาร

7. จรรยาบรรณและจิตใจของคนไทย คนไทยมีลักษณะสุภาพอ่อนน้อม ปรับตัวเข้ากับสังคมได้ดี มีการแสดงความเคารพแตกต่างไปจากสังคมอื่น ๆ เช่นการยืม การทักทาย การไหว้การถวายความเคารพด้านจิตใจ คนไทยได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนา ทำให้คนไทยมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีความโอบอ้อมอารีต่อคนทั่วไป เคารพผู้อาวุโส

เนื้อหาของวัฒนธรรม

ในปี พ.ศ. 2522 รัฐบาลได้จัดตั้งสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติขึ้นและได้แบ่งเนื้อหาของวัฒนธรรมไทยออกเป็น 5 สาขา คือ

1. สาขาศิลปกรรม (The Arts) ได้แก่ ภาษา วรรณกรรม การละคร นาฏศิลป์ ดนตรี จิตรกรรม สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และศิลปการแสดงอื่น ๆ
2. สาขามนุษย์ศาสตร์ (Humanities) ได้แก่ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี กฎหมาย การปกครอง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี ปรัชญา ศาสนา เป็นต้น
3. สาขาการช่างฝีมือ (Practical Craft) ได้แก่ การเย็บปักถักร้อย การแกะสลัก การทอ การจักสาน การทำเครื่องถม เครื่องเงิน เครื่องทอง
4. สาขากีฬานันทนาการ (Sports and Receration) ได้แก่ มวยไทย กระบี่ กระบอง ตรีศร การละเล่นพื้นเมือง เป็นต้น

ความสำคัญของวัฒนธรรม

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่มียุทธผลต่อความเจริญก้าวหน้าของประเทศ เป็นวิถีชีวิตและเครื่องยึดเหนี่ยวให้คนไทย มีความสามัคคีกัน วัฒนธรรมไทยจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทยดังนี้

1. เป็นเอกลักษณ์ของชาติ
2. สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับประเทศ
3. ส่งเสริมความรักความสามัคคีความเป็นหนึ่งเดียวกัน
4. เป็นความภาคภูมิใจ
5. เป็นวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทย
6. เป็นการสนองตอบความต้องการในด้านต่าง ๆ

อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติที่มีต่อสังคมไทย

วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ไม่มั่นคงที่หรือใช้เฉพาะในสังคมหนึ่งเท่านั้น ในปัจจุบันมีความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และการขนส่งคมนาคม ทำให้การเผยแพร่วัฒนธรรมกระทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกระบวนการนี้เรียกว่า การเผยแพร่วัฒนธรรมกระทำได้รวดเร็วยิ่งขึ้นกระบวนการนี้เรียกว่า การเผยแพร่หรือการกระจายทางวัฒนธรรม (Cultural Diffusion)

หลังการปฏิบัติอุตสาหกรรมในยุโรป ทำให้ชนชาติเหล่านั้นแข่งขันกันแสวงหาอาณานิคมในทวีปเอเชีย ด้วยแล้ว สังคมไทยก็ตกเป็นเป้าหมายของกลุ่มชาวยุโรป โดยเฉพาะอังกฤษ ฝรั่งเศส และอิทธิพลของวัฒนธรรมตะวันตกก็ยังคงต่อเนื่องมาจนถึงปัจจุบัน ด้วยสาเหตุต่อไปนี้

1. ความเจริญทางการคมนาคมขนส่ง ทำให้การเดินทางสะดวกการเผยแพร่วัฒนธรรมจะเร็วขึ้น
2. อิทธิพลจากสื่อมวลชนต่าง ๆ ภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือ และสิ่งพิมพ์อื่น ๆ
3. การเผยแพร่วัฒนธรรมโดยตรง คือ ประเทศต่าง ๆ ส่งคนเข้ามาเผยแพร่ หรือจากการออกไปศึกษาเล่าเรียน เมื่อกลับมาแล้วก็นำวัฒนธรรมนั้นมาเผยแพร่

อิทธิพลของวัฒนธรรมต่างชาติในสังคม แยกเป็นด้านต่าง ๆ นี้

1. **ทางการศึกษา** วัฒนธรรมขอมอินเดีย เข้ามามีอิทธิพลในสมัยสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยา
  - ภาษาตะวันตก เริ่มเข้าสมัยรัชกาลที่ 3 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อร้อยเอกเจมส์ โลว์ ชาวอังกฤษ คิดตัวพิมพ์ภาษาไทยได้สำเร็จ
  - รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการปฏิรูปการศึกษาและสังคมมีการตั้งกระทรวงธรรมการ เริ่มมีการจัดการศึกษาแบบตะวันตกตั้งแต่นั้นมา
  - ปัจจุบันระบบการศึกษาของไทยยึดหลักแนวทางจากประเทศสหรัฐอเมริกา ทั้งทางด้านปรัชญาการศึกษา เนื้อหา และกระบวนการเรียนการสอน ส่วนวิทยาการสมัยใหม่ ในวงการการศึกษาของไทยรับมาจากตะวันตกเป็นส่วนใหญ่
2. **ทางการเมือง**
  - สมัยสุโขทัยการปกครองเป็นแบบพ่อปกครองลูก
  - สมัยกรุงศรีอยุธยา รับอิทธิพลจากขอมและอินเดีย เป็นแบบลัทธิเทวราช กษัตริย์ เป็นสมมติเทพ (เข้ากับเจ้า บ่าวกับนาย)
  - สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในสมัยรัชกาลที่ 5 เริ่มมีสภาที่ปรึกษา นับเป็นการเริ่มเข้าสู่ระบอบประชาธิปไตย จนกระทั่งปี พ.ศ. 2575 จึงเป็นประชาธิปไตยโดยแท้จริง ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประเทศในยุโรป
3. **ทางเศรษฐกิจ** ระบบเศรษฐกิจเป็นแบบเสรีนิยม หรือทุนนิยม ได้รับอิทธิพลจากตะวันตกมากที่สุด
4. **ทางสังคมและวัฒนธรรม** อิทธิพลจากต่างชาติทำให้วิถีชีวิตคนไทยเปลี่ยนแปลงไป ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เห็นอกเห็นใจมีความอบอุ่นน้อยลง มีการชิงดีชิงเด่น ความสัมพันธ์เปลี่ยนเป็นแบบทฤติภูมิ

วัฒนธรรมอินเดียที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

โกนจุก

พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ

ไหว้พระภูมิ

1. **การเมืองการปกครอง** กษัตริย์เป็นเทวราชตามศาสนาพราหมณ์เกิดระบบเจ้าขุนมูลนายส่วนประมวลกฎหมายพระมนูธรรมศาสตร์ของอินเดียนั้นเป็นที่มาของกฎหมายตราสามดวงในประเทศไทยและกฎหมายระเบียบ
2. **ศาสนา** ศาสนาพราหมณ์และพระพุทธศาสนาทำให้เกิดประเพณีต่าง ๆ มากมาย เช่น พระราชพิธีจรดพระนังคัลแรกนาขวัญ โกนจุก หลักทศพิธราชธรรม

3. ภาษาและวรรณกรรม รับภาษาบาลีและสันสกฤต เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามทางภาษา แต่ไม่ใช่คำพูด ไม่มีอิทธิพลเหมือนภาษาตะวันตก วรรณกรรมคือมหากาพย์รามายณะมหาภารตยุทธ และพระไตรปิฎก

4. ศิลปกรรม ส่วนใหญ่เกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การสร้างสถาปัตยกรรม เจดีย์ วิหาร พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง ทำร้ายรำต่าง ๆ

วัฒนธรรมจีนที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

จีนเข้ามาสมัยกรุงสุโขทัยและกรุงศรีอยุธยาโดยเข้ามาค้าขาย ในสมัยกรุงธนบุรีและกรุงรัตนโกสินทร์ เข้ามาทำมาหากิน ทำให้เกิดการผสมผสานวัฒนธรรมไทยกับจีนจนกลายเป็นวัฒนธรรมไทยอิทธิพลวัฒนธรรมจีนต่อวัฒนธรรมไทยได้แก่

1. ความเชื่อทางศาสนา เป็นการผสมผสาน การบูชาบรรพบุรุษ การนับถือเจ้า ส่วนการไหว้พระจันทร์ เทศกาลกินเจ ชาวไทยเชื้อสายจีนรุ่นใหม่ยอมรับวัฒนธรรมเดิมของจีนน้อยลงทุกที
2. ด้านศิลปกรรม เครื่องขามสังคโลกเข้ามาในสมัยสุโขทัย
3. ด้านวรรณกรรม การแปลวรรณกรรมจีนเป็นภาษาไทยเริ่มขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 1 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ได้แก่ สามก๊ก อานวยการแปลโดย เจ้าพระยาคลัง (หน) กลายเป็นเพชรน้ำงามแห่งวรรณคดีไทย
4. วัฒนธรรมอื่น ๆ มีอาหารจีน และ “ขนมจันอับ” ที่กลายเป็นขนมที่มีบทบาทในวัฒนธรรมไทยใช้ในพิธีทำขวัญเด็กก็กลายมาเป็นอาหารหลักของไทย นอกจากนี้ยังมีข้าวต้มก๊วย ผัดซีอิ้ว และซาลาเปา เป็นต้น

วัฒนธรรมชาตินิยมตะวันตกที่มีอิทธิพลต่อวัฒนธรรมไทย

โปรตุเกส เป็นชาติตะวันตกชาติแรกที่เข้ามาในสมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 2 นำวัฒนธรรมการทำปืนไฟ การสร้างป้อมต่อต้านปืนไฟ ยุทธวิธีทางการทหาร การทำสิ่งรักษาแผล การทำขนมฝอยทอง ขนมฝรั่ง เป็นอาหารอาสาสมัยพระชัยราชาธิราช รบกับพม่า 120 คน

ฮอลันดา เข้ามาในราชสำนักสมัยพระเอก เข้ามาสมัยในสมัยพระนเรศวรมหาราช อาคารที่ฮอลันดาสร้างไทย เรียกว่า “ตึกวิลันดา” นำอาวุธปืนมาขาย รวมทั้งเครื่องแก้ว ก่องยาสูบ เครื่องเพชรเครื่องพลอย ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชก็ทรงพอพระทัยแว่นตา และก่องส่องทางไกลจากฮอลันดา

อังกฤษ เข้ามาในราชสำนักสมัยพระเอกาทศรถ มุ่งทางด้านการค้า แต่ผู้ฮอลันดาไม่ได้ เช่น ยอร์ช ไวท์ มีตำแหน่งเป็นออกหลวงวิจิตรสาคร ส่วน แซมมวล ไวท์ ได้เป็นนายท่าเมืองมะริด

ฝรั่งเศส เข้ามาสมัยพระนารายณ์มหาราช เพื่อเผยแพร่ศาสนาคริสต์ คณะบาทหลวงได้นำความรู้ด้านการแพทย์ การศึกษา การทหาร ดาราศาสตร์ การวางท่อประปา การสร้างหอดูดาวที่ลพบุรีและอื่น ๆ อีกหลายแห่ง ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ความสัมพันธ์กับชาติตะวันตกลดลง และหยุดชะงักไป

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงปรับปรุงประเทศตามแบบตะวันตกโดยมีการเปิดสัมพันธ์ทางการทูต เพราะตระหนักถึงภัยอันตรายที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ เป็นการป้องกันการแทรกแซงภายใน วัฒนธรรมตะวันตกจึงเริ่มผสมผสานจนเป็นที่ยอมรับและเข้ามามีบทบาทในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การเมืองการปกครอง รับเอาประเพณี ค่านิยม วัฒนธรรม เข้ามาในประเทศ เพราะมีพระบรมวงศ์ศานุวงศ์ ไปเรียนต่างประเทศ มีการปฏิรูปการปกครองแบบชาติตะวันตก ตั้งกระทรวง 12 กระทรวง

2. เศรษฐกิจ ยกเลิกระบบไพร่ เลิกทาส ใช้เงินตราเป็นศูนย์กลางในการซื้อขาย ตั้งธนาคารแห่งแรก คือ บุคคลักบี้ (Book Club) ต่อมาคือธนาคารไทยพาณิชย์

3. ด้านสังคม เลิกระบบหมอบคลาน มาเป็นแสดงความเคารพ ให้นั่งเก้าอี้แทนเปลี่ยนแปลงการแต่งกาย จัดการศึกษาเป็นระบบโรงเรียน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 ได้ออกพระราชบัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 การศึกษาขยายถึงระดับมหาวิทยาลัย มีพระราชบัญญัตินามสกุล และกำหนดน้ำชื่อ นาย นาง นางสาว เด็กหญิง เด็กชาย

สรุปได้ว่า คนไทยมีวัฒนธรรมที่เป็นของตนเองมาตั้งแต่สุโขทัย ซึ่งแสดงออกถึงความเป็นชาติที่มีความรัก ความสามัคคีและสงบสุข อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมไทยก็เหมือนวัฒนธรรมของชนชาติอื่นที่เป็นวัฒนธรรมแบบผสมผสาน คือ

1. มีวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นของตนเอง

2. รับเอาวัฒนธรรมอื่นจากภายนอกที่ได้ติดต่อสัมพันธ์กัน มาผสมผสานให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

เอกลักษณ์ของวัฒนธรรม

เอกลักษณ์เป็นลักษณะเด่นของสังคมที่เห็นได้ชัด ซึ่งแตกต่างไปจากสังคมอื่น เพราะเกิดจากการสั่งสมของวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีมาเป็นเวลาช้านาน เอกลักษณ์ไทยจึงเป็นเอกลักษณ์แห่งความภาคภูมิใจของชนชาวไทยทุกคนในการมีชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ภาษา ศิลปกรรม อาหาร การแต่งกาย เป็นของตนเอง คนไทยทุกคนจึงต้องช่วยกันอนุรักษ์ ส่งเสริมและพัฒนาเอกลักษณ์ไทยให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

ความหมายของเอกลักษณ์ไทย

เอกลักษณ์คือ ลักษณะที่เด่นชัดของสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งลักษณะเหมือนกัน หรือร่วมกันของสังคมนั้น ๆ ที่เห็นได้ชัดเจนว่าแตกต่างจากลักษณะของสังคมอื่น

เอกลักษณ์ไทยจึงหมายถึง ลักษณะของความเป็นไทยที่ดูแล้วแตกต่างจากลักษณะสังคมของชนชาติอื่น มีความแตกต่าง ซึ่งอาจมองได้จากอุปนิสัย การประพฤติปฏิบัติ กิริยาท่าทาง การแต่งกาย วัฒนธรรม จารีตประเพณี ฯลฯ สังเกตได้ว่าลักษณะเด่นของความเป็นไทยนั้น ไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ก็สามารถแยกออกจากชนชาติอื่นได้ นอกจากภาษาพูดแล้ว ความยิ้มแย้มแจ่มใสก็เป็นลักษณะเด่นอย่างหนึ่งของสังคมไทย จนชาวตะวันตกขนานนามว่า “สยามเมืองยิ้ม”

เอกลักษณ์ที่สำคัญของสังคมไทย

เอกลักษณ์ของสังคมไทย เป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นไทยที่บรรพบุรุษได้สั่งสม สืบทอดโดยมอบเป็นมรดกให้แก่อนุชนรุ่นหลังไว้ได้เป็นความภาคภูมิใจในความเป็นชาติ ซึ่งเอกลักษณ์นี้ นับว่าเป็นสิ่งที่ดี คนไทยควรนำมาปฏิบัติและสืบสานต่อไป

เอกลักษณ์ที่ดีและควรสืบสานในสังคมไทย

1. เป็นสังคมที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สถาบันพระมหากษัตริย์นับว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของคนไทยทั้งชาติ กษัตริย์ไทยโบราณ จนถึงปัจจุบันทรงเป็น ผู้นำประเทศให้พ้นภัย ทำนุบำรุง ประเทศชาติให้รุ่งเรือง
2. สังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ซึ่งเป็นอาชีพ หลักมาแต่อดีตนับจนถึงปัจจุบัน ทำให้คนไทยมีความผูกพันกับธรรมชาติ มีความอดทน การร่วมมือร่วมใจ รู้จักบุญคุณของธรรมชาติและบุญคุณของแผ่นดิน
3. ครอบครัว เป็นเอกลักษณ์ของสังคมที่มีความสัมพันธ์แน่นแฟ้น มีความผูกพันเคารพในระบบอาวุโส ทำให้คนไทยมีความอ่อนน้อมถ่อมตน รู้จักกาลเทศะ
4. ศาสนา สังคมไทยมีศาสนาพุทธเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจมาแต่อดีต และเป็นศาสนาที่คนไทยนับถือ กันมากที่สุด หลักธรรมคำสั่งสอนของพุทธศาสนา สอนให้คนไทยยึดถือทางสายกลาง เชื่อในเรื่องบาปบุญ คุณโทษ หลักคำสอนของพระพุทธศาสนามีความเป็นวิทยาศาสตร์ แม้แต่ชาวต่างชาติก็หันมานับถือและบวชในพระพุทธศาสนากันมาก
5. ภาษา เริ่มกันมาแต่สมัยสุโขทัย โดยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ทำให้คนไทยมีภาษาไทยใช้ เป็นเอกลักษณ์คนไทยจึงควรพูดและเขียนภาษาไทยให้ถูกต้อง เพื่อสืบทอดให้ลูกหลานต่อไป
6. รักอิสระ หรืออาจใช้คำว่า ความเป็นไท ไม่ขึ้นกับใคร แสดงความเป็นเอกราช ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ควรดำรงไว้
7. ศิลปกรรม คือ ผลงานที่ช่างฝีมือไทยหรือศิลปินไทยได้สร้างสรรค์ไว้จากความรู้สึนึกคิดหรือจินตนาการ แบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้
  - 7.1 จิตรกรรม (Painting)
จิตรกรรมไทย หมายถึง ภาพที่แสดงถึงเรื่องราว ตลอดไปถึงการเขียนภาพลวดลายประดับตกแต่งในงานช่างต่าง ๆ ซึ่งเป็นศิลปกรรมชั้นสูง และเพื่อให้เกิดความสวยงามในศิลปะตามคติของชาติ
  - 7.2 ประติมากรรมไทย (Sculpture)
งานประติมากรรมไทย หมายถึง งานปั้น และงานแกะสลัก ที่ต้องนำมาทำการหล่ออีกทีหนึ่ง ซึ่งเป็นงานฝีมือ โดยมากมักจะเป็นการปั้นเกี่ยวกับพระพุทธรูป มีตั้งแต่ขนาดเล็กจนถึงขนาดใหญ่ เครื่องใช้ และเครื่องประดับต่าง ๆ
  - 7.3 สถาปัตยกรรม คือ อาคารสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เช่น อาคาร ตึก บ้านเรือน พระมหาราชวัง

ตลอดจนอนุสาวรีย์ใหญ่ ๆ พีรามิด สถูป เจดีย์ วิหาร ปราสาท พระปรางค์ มณฑป อุโบสถ ดังนั้นจะเห็นได้ว่างานสถาปัตยกรรมมักควบคู่ไปกับงานประติมากรรม ซึ่งทำให้สิ่งก่อสร้างดูสวยงาม อ่อนช้อย

7.4 วรรณกรรม (Literature)

วรรณกรรม คือ หนังสือทั้งประเภทร้อยกรอง(โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน) และร้อยแก้ว คือ เรียงความ ธรรมดา รวมถึงการจดจำเรื่องราวต่าง ๆ เช่น นิทาน ตำนานด้วยวรรณกรรมที่เป็นอมตะ เช่น พระอภัยมณี ขุนช้างขุนแผน

7.5 นาฏศิลป์ และดุริยางคศิลป์ (Music and Dramatic)

นาฏศิลป์และดนตรี หรือคีตกรรม คือ ดนตรีทุกประเภท รวมทั้งการรำ ละครต่าง ๆ เช่น โขน ลิเก ละครรำ รำไทย การแสดงต่าง ๆ เป็นต้น

การอนุรักษ์และการพัฒนาเอกลักษณ์ของสังคมไทย — เอกลักษณ์ของไทยเป็นสิ่งที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และสั่งสมมาจนเป็นมรดกมาสู่อนุชนรุ่นหลัง และเป็นส่วนหนึ่งของวิถีการดำเนินชีวิตของสังคมไทย คนไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ร่วมกันที่ต้องช่วยกันอนุรักษ์ สืบสานเพื่อดำรงไว้ให้เป็นมรดกของชาติสืบไป ดังนั้นองค์ประกอบของภาคเอกชน จึงควรร่วมมือกัน โดยแบ่งเป็นระดับดังนี้

1. **ระดับชาติ** องค์การของรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบต่องานเอกลักษณ์ของชาติโดยตรงต้องกำหนดนโยบายให้การสนับสนุน ส่งเสริมเอาใจจริง รวมทั้งสื่อมวลชนต้องเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้เห็นคุณค่าและความสำคัญในเอกลักษณ์ของชาติ เพราะเป็นหน้าที่ของทุกคน

2. **ระดับท้องถิ่น** องค์กรในท้องถิ่นต้องส่งเสริมประชาชนให้เห็นคุณค่าของเอกลักษณ์ไทย โดยช่วยกันคิดค้น เผยแพร่ นำภูมิปัญญาของท้องถิ่นออกมาใช้ให้เป็นประโยชน์ อีกทั้งขอย้องผู้ทรงภูมิปัญญา หรือปราชญ์ท้องถิ่น เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดี นอกจากนี้ยังเป็นการประชาสัมพันธ์ท้องถิ่นตนด้วย

3. **ระดับบุคคล** บุคลากรทุกคน ไม่ว่าจะ เป็นของหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน แม้แต่ผู้ที่ทำงานส่วนตัวสามารถช่วยกันสอดส่องดูแลอารวัด โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัดวาอาราม ฯลฯ ซึ่งเป็นสมบัติของชาติไม่ให้ถูกทำลาย เป็นหูเป็นตาให้เจ้าหน้าที่ รวมทั้งพฤติกรรมเป็นแบบอย่างที่ดี ใช้ของไทย ส่งเสริมของไทย และส่งเสริมชาวต่างชาติให้ใช้ของไทย ก็นับว่าได้ช่วยอนุรักษ์เอกลักษณ์ไทยแล้ว